

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΓΓΕΛΟΥ
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΟΥΡΟΥΚΛΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΕΡΤΣΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κι α σου μιλώ με παραμύθια
και παραβολές
είναι γιατί τ' ακούς γλυκότερα,
κι η φρίκη
δεν κουβεντιάζεται γιατί είναι
ζωντανή
γιατί είναι αμίλητη και
προχωράει·
στάζει τη μέρα, στάζει στον ύπνο
μνησιπύμων πόνος.

«Τελευταίος Σταθμός»,
Γιώργος Σεφέρης

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥ

1. Ο Σ. Δούκας ως λογοτέχνης ανήκει στη γενιά του 1930. Σε ποιο βαθμό τα γνωρίσματα της λογοτεχνικής γραφής αυτής της γενιάς απαντώνται στην «Ιστορία ενός αιχμαλώτου»; Πού οφείλεται κατά τη γνώμη σας η κριτική που του ασκήθηκε ότι τα τρομαχτικά περιστατικά, τα βάσανα και οι ταλαιπωρίες εξιστορούνται ξερά και απλά σα να μη συνέβαινε τίποτα το μαρτυρικό;

Κυριότεροι εκπρόσωποι της πεζογραφικής παράδοσης της γενιάς του '30 θεωρούνται ο Σ. Μυριβήλης, ο Η. Βενέζης, ο Α. Τερζάκης, η Μ. Αξιώτη, ο Φ. Κόντογλου, ο Μ. Καραγάτσης, ο Ν. Πετζίκης, ο Γ. Μπεράτης, ο Τ. Αθανασιάδης και άλλοι. Η γενιά του '30 διοχετεύει στην πεζογραφία την εμπειρία των ανθρώπων που έζησαν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και τη μικρασιατική καταστροφή. Προσεγγίζουν τα γεγονότα με αντιρωϊκό και αντιπολεμικό πνεύμα, ενώ συχνά είναι διάχυτα τα συναισθήματα της απογοήτευσης και της πικρίας.

Ξεφεύγουν από τα όρια της ρηχής ηθογραφίας της ελληνικής κοινωνίας και προσπαθούν να συμπορευτούν με τους ευρωπαϊούς ομοτέχνους τους.

Ως προς τη μορφή επιλέγουν ένα λόγο πλούσιο σε εκφραστικά μέσα και έντονο λυρισμό. Γράφουν στη δημοτική γλώσσα και προσεγγίζουν τα θέματά τους με ρεαλισμό και νατουραλιστική διάθεση.

Ο Δούκας ακολουθεί τη θεματολογία της γενιάς του, αλλά όχι τον τρόπο γραφής. Τα εκφραστικά μέσα είναι λιτά. Ο λόγος του χαρακτηρίζεται από εκφραστική καθαρότητα και το ύφος του έχει χαρακτηριστεί δωρικό. Γράφοντας προσπαθεί να διατηρήσει την προφορικότητα και τον αυθορμητισμό της αφήγησης (αναπαράγοντας το λόγο του Κοζάκογλου, όπως τον άκουσε μέσα σε ένα καφενείο). Εμφανής είναι η ανάγκη του να ζωντανέψει το λαϊκότροπο λόγο, ο οποίος αποδίδεται με απόλυτο ρεαλισμό.

«Η ιστορία ενός αιχμαλώτου» γνώρισε επτά εκδόσεις και από το 1929 (α' έκδοση) μέχρι το 1980 (ζ' έκδοση), ο Σ. Δούκας εργάστηκε ακατάπαυστα για την κατάκτηση της τελειότητας του προφορικού λαϊκού λόγου.

Ο ίδιος θεωρεί το ύφος του Στρ. Μυριβήλη και του Η. Βενέζη «διακοσμητικό».

Διαφοροποιείται επίσης και στον τρόπο απόδοσης της ψυχολογικής κατάστασης των προσώπων, αφού δεν αναλύει, ούτε περιγράφει τα συναισθήματα, θεωρώντας ότι αυτά γίνονται αντιληπτά μέσω της προβολής των γεγονότων. Ο πόνος του διωκόμενου ανθρώπου, η κούραση, η λαχτάρα για ζωή και η ανθρώπινη επικοινωνία πηγάζουν από τα δρώμενα με τρόπο απόλυτα σαφή, έτσι που κάθε σχολιασμός να φαντάζει περιττός.

«Η Ιστορία ενός αιχμαλώτου είναι ένα ιδιότυπο βιβλίο. Δε θα μπορούσε να το γράψει, έχω πει, κανένας από τους σύγχρονούς μου. Ούτε εγώ· είναι ανώτερο από τις δυνάμεις μου. Γιατί είναι αποτέλεσμα της δουλειάς που έχω κάνει χέρι με χέρι με το λαό. Αφού και το βίωμα δεν είναι δικό μου, είναι ξένο το βίωμα. Αυτό βοηθάει την αποστασιοποίηση, που λέει ο Μπρεχτ ότι είναι απαραίτητη για το επικό βιβλίο. Αλλά και ο Έλιοτ λέει κάτι παρόμοιο: «Ότι στην τέχνη πρέπει να σιωπούν τα ατομικά αισθήματα.» (Σ. Δούκας)

Επομένως, ο Δούκας δεν ακολουθεί την απλοϊκή λογοτεχνική «στρατηγική» να αποδώσει το ρεαλισμό απλώς με ρεαλιστικά μέσα. Η διήγηση δε γίνεται τυχαία και απροσχεδίαστα. Η μορφή υπηρετεί το περιεχόμενο, με αποτέλεσμα ένα σπουδαίο λογοτεχνικό έργο, που απέχει εξίσου από στείρους αισθητισμούς και από ένα ρηχό διδακτισμό.

2. Παρά την απλότητα και την αφηγηματική λιπότητα το έργο σφύζει από ένα γνήσιο λυρισμό. Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που τον συνθέτουν;

Στο έργο συνυπάρχει ο ρεαλισμός με το λυρισμό, οι επικές διαστάσεις με τη συγκίνηση που γεννά το ανθρώπινο δράμα. Εξωτερικά, απουσιάζουν τα στοιχεία που αναγνωρίζουμε ότι προσδίδουν στη λογοτεχνία λυρισμό. Ο λυρισμός στην «Ιστορία ενός αιχμαλώτου» αποτελεί το υπόστρωμα, την ουσία του έργου. Αυτός είναι που χαρίζει ζωή στο έργο, το δονεί και μεταδίδει τον παλμό του στους αναγνώστες.

Παρά την απουσία πλούσιων εκφραστικών μέσων – που ίσως προσδοκά κάποιος διαβάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο – ο λόγος έχει εσωτερικό ρυθμό. Το ιδίωμα, η φυσική σειρά των λέξεων δίνουν αυτό το σταθερό ρυθμικό ιαμβικό μέτρο, τη μουσικότητα, που είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της ελληνικής γλώσσας, του προφορικού λόγου. Η λαϊκότητα της αφήγησης, η απλότητα, είναι αρετές της δημοτικής παράδοσης, του δημοτικού τραγουδιού.

Η πρωτοπρόσωπη αφήγηση, είτε ενικού, είτε πληθυντικού αριθμού, αντανακλά το βίωμα, το προσωπικό δράμα. Υπάρχει η μαρτυρία, η κατάθεση της αυτοβιογραφικής ιστορίας που δένεται όμως με τις ιστορίες και τα βάσανα ενός λαού. Το βίωμα μιλάει χωρίς συναισθηματισμούς και ψεύτικη συγκίνηση. Η σιωπή, το αυτονόητο συμπληρώνουν πιο εύγλωπτα την ιστορία. Η αφαίρεση αυτή συμβάλλει στο λυρισμό, αφού ο πόνος δε χρειάζεται εκτενείς περιγραφές για να αποδοθεί· είναι διαρκώς παρών.

Η ανθρωπιά είναι διάχυτη. Ο ήρωας είναι ακούσιο θύμα της ιστορίας. Ο παραλογισμός του πολέμου α-

www.poukamisas.gr

**σεκόμασε
στο πλευρό
του μαθητή
με τον Υπεύθυνο
Καθηγητή
τμήματος**

Ο Υπεύθυνος Καθηγητής τμήματος παρακολουθεί την πορεία του μαθητή έχοντας καθημερινή συνεργασία με τους υπόλοιπους καθηγητές, ενώ, παράλληλα, σε συνεννόηση με το Διευθυντή Σπουδών, ενημερώνει τους γονείς και προτείνει διορθωτικές ενέργειες που θα συμβάλουν στη βελτιστοποίηση του εκπαιδευτικού αποτελέσματος.

 φροντιστήρια
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

ποκαλύπτεται σε όλο του το μεγαλείο. Οι άνθρωποι υποφέρουν, χωρίς να έχουν κάνει το παραμικρό, ώστε να προκαλέσουν αυτό τον πόνο. Τα μαρτύρια του τραγικού χορού στην α' ενότητα, η αξία της φιλίας στη β' ενότητα, η σχέση και η εξάρτηση του ανθρώπου από τη φύση, οι συνειδησιακές συγκρούσεις του πρωταγωνιστή για το αν πρέπει να κοροϊδεύει τον ευεργέτη του, η σωτηρία, αποτελούν μεγάλες και μικρές στιγμές τρυφερότητας. Μπορεί να μοιάζει καλλιτεχνικά κοινότοπο το θέμα, όσο όμως υπάρχει αδικία, πόλεμος, προσφυγιά, δεν υπάρχει τίποτα πιο λυρικό από την εικόνα του πάσχοντος ανθρώπου.

3. Να σχολιάσετε τον αντιπολεμικό χαρακτήρα του έργου.

Είναι ένα μεγάλο αντιπολεμικό έργο, γιατί ακριβώς το πνεύμα του είναι αντιηρωικό. Οι ήρωες πάσχουν χωρίς να ευθύνονται. Παλεύουν για την επιβίωσή τους ενάντια στη μοίρα του πολέμου και της προσφυγιάς. Η οδύσσεια του αφηγητή αναδεικνύει την ανάγκη για ειρηνική ζωή.

Οι χαρακτήρες σκιαγραφούνται με απόλυτο ρεαλισμό. Ο πρωταγωνιστής δεν παρουσιάζει ανώτερο ήθος από τους άλλους. Σύμφωνα με το Γ. Ιωάννου «ο παθός δεν εννοεί να αυτοπαρουσιάζεται κάθε τόσο ούτε ως εξαιρετικά ευαίσθητος και καταρρακωμένος από τα συμβαίνοντα, ούτε όμως και ως ιδιαίτερα παλικαράς. Ένας συνηθισμένος λαϊκός άνθρωπος.» Υπάρχουν μάλιστα χωρία του κειμένου που φανερώνουν ότι ο αγώνας της επιβίωσης, στιγμιαία έστω, τον αποκτηνώνει.

Ο συγγραφέας αποφεύγει τις εθνικιστικές εμπάθειες. Οι Τούρκοι δεν είναι όλοι κακοί. Άλλοι διαμαρτύρονται, άλλοι συμπεριφέρονται σαδιστικά και άλλοι πιο μακριά από τη δίνη του πολέμου γίνονται θύματα του εθνικισμού (Χατζημεμέτης). Οι ήρωες του έργου, αληθοφανείς και πειστικοί, συμπεριφέρονται όπως όλοι οι άνθρωποι που βιώνουν ένα πόλεμο.

4. «Ιστορία ενός αιχμαλώτου» [σελ. 190 - 194 «Τέλος, ένα βράδυ... και τους ξεπάστρεψε»] και «Οδός Αβύσσου αριθμός 0»: Συνεξετάζοντας τα δύο κείμενα να σχολιάσετε τη ψυχολογία του θύτη.

«... Η φρίκη της Μακρόνησος δε χωράει στα βιβλία. Διαβάζεται μόνο μες στα μάτια των τρελών τους. Μόνο τ' αυτιά του Λαυρίου πρόφτασαν στην αρχή, ν' αρπάξουν κάτι ξεφτίδια απ' τις φωνές... Στην αρχή, γιατί αργότερα ράγισαν κι αυτά και δεν άκουαν πια τίποτα. Κι έτσι απόμειναν μόνο οι σκύλοι – με το προφητικό τους ένστικτο – να σκορπούν απ' τους καρβουνοσωρούς τις οίμωγές τους, τους μαύρους χρησμούς που έβγαιναν απ' τα σπλάχνα του προαιώνιου ζώου.

Απ' το Λαύριο οι δήμιοι φαίνονταν μικροί... Κι ήταν για να σαστίσεις πώς τόσο μικροί δήμιοι κάνανε τόσο μεγάλα εγκλήματα. Μα το έγκλημα ποτέ δεν μετριέται με τον πήχυ. Γιατί ποτέ δεν έχει το ανάστημα του κακούργου. Πάντα είναι μεγαλύτερό του. Γιατί ένας πραγματικός κακούργος ποτέ δεν κάνει μόνο ένα έγκλημα. Πόσο μάλλον στη Μακρόνησο όπου είχε καταργηθεί η τιμωρία. Γιατί κι αυτό έγινε στη Μακρόνησο. Χωρίσανε το έγκλημα απ' τον κολασμό και αντιστρέψανε τους όρους. Ρίξαν τον κολασμό στα θύματα και τον έπαινο τους κακούργους. Έτσι τους βοήθησαν να κάνουν το έγκλημα ψυχαγωγία και πρωινή γυμναστική. Όταν όμως ένας άνθρωπος συνηθίσει να διασκεδάζει με το αίμα που τρέχει, με τίποτα πια στο εξής δεν μπορεί να διασκεδάσει.

Μενέλαος Λουντέμης

Το ιστορικό πλαίσιο αποτελεί το υπόστρωμα και των δύο λογοτεχνικών έργων, καθώς αποτυπώνονται μελανές σελίδες της ελληνικής ιστορίας αναδεικνύοντας το ανθρώπινο δράμα. Η μικρασιατική περιπέτεια του 1922 και οι τραυματικές της συνέπειες έχουν σηματοδέψει ανεξίτηλα τη συνείδηση των ανθρώπων της εποχής, γεγονός που αποτυπώνεται στο λογοτεχνικό κείμενο του Στρ. Δούκα. Στο «Οδός Αβύσσου αριθμός 0» ο συγγραφέας Μεν. Λουντέμης αντλεί από την πολιτική ιστορία και τα οδυνηρά βιώματα των πολιτών που ήρθαν αντιμέτωποι με ένα αδυσώπητο δικτατορικό καθεστώς. **Κοινό, επαναλαμβανόμενο, προαιώνιο και χαρακτηριστικό μοτίβο που απαντάται και στα δύο κείμενα η ύπαρξη του θύτη και του θύματος: πρόκειται για ρόλους που εναλλάσσονται κατά τη διάρκεια αυτών των δραματικών στιγμών δραματικών στιγμών της ανθρώπινης περιπέτειας.**

Ομοιότητες στη συμπεριφορά των θυτών

-Άνθρωποι χωρίς καλλιέργεια και κριτική σκέψη, αδυνατούν να κατανοήσουν την ιστορική («Ιστορία ενός αιχμαλώτου») ή την πολιτική συγκυρία («Οδός Αβύσσου αριθμός 0»).

-Συμπεριφέρονται χωρίς ανθρωπιά, αντλώντας ευχαρίστηση από τα βασανιστήρια στα οποία υποβάλλουν τους κρατούμενους. Τους δόθηκε εξουσία, που δεν είναι σε θέση να αξιολογήσουν.

-Αναγκαία χαρακτηριστικά για να επιτύχουν την «αποστολή» τους: ο θυμός, η εκδικητική διάθεση, ο φανατισμός.

-Οι εγκληματικές πράξεις τους «δικαιώνονται» είτε ως πατριωτικές εκδηλώσεις, είτε ως νομιμοποιημένη βία που περιθάλπει το καθεστώς.

Διαφορές στη συμπεριφορά των θυτών

-Στην «Ιστορία ενός αιχμαλώτου»: δίνεται βαρύτητα στις πράξεις, ενώ η αξιολόγησή τους προκύπτει από την ωμότητα της αφήγησης. Προβάλλονται έμμεσα τα ιστορικά αίτια που οδηγούν στον φανατισμό (π.χ. «μια μέρα οι Γιουνάηδες πάλι θα μας χαλάσουν», σελ. 191).

-Στο «Οδός Αβύσσου αριθμός 0», η αρμοδιότητα των θυτών νομιμοποιείται από ένα άνομο, μη δημοκρατικό καθεστώς, ενώ στρέφονται εναντίον ανθρώπων που διεκδίκησαν την ελευθερία του λόγου, ασκώντας κριτική στο πολιτικό σύστημα.

Σχολιασμός του στόχου των συγγραφέων

Στ. Δούκας: καταδικάζει τη βαρβαρότητα του πολέμου εκφράζοντας ένα ισχυρό αντιπολεμικό μήνυμα.

Μεν. Λουντέμης: αποδοκιμάζει τα απολυταρχικά καθεστώτα και όσους τα υπηρετούν.

www.poukamisas.gr

ειδικά μαθήματα

Για τους μαθητές εκείνους που προανατολίζονται σε σπουδές οι οποίες απαιτούν την εξέταση ειδικών μαθημάτων, στα Φροντιστήρια Πουκαμισάς λειτουργούν τμήματα Σχεδίου και Ξένων Γλωσσών, ενώ εξασφαλίζεται και πρόγραμμα γυμναστικής αγωγής.

Το πρόγραμμα όλων των ειδικών μαθημάτων καταρτίζεται κατά τέτοιον τρόπο και μέθοδο, ώστε να παραμένει απρόσκοπτη η διδασκαλία των υπολοίπων μαθημάτων.

φροντιστήρια
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ